

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XI међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(28–29. X 2016)

Књига I

(СРПСКИ) ЈЕЗИК У КОМУНИКАТИВНОЈ ФУНКЦИЈИ

Уређивачки одбор

Радомир Томић, редовни професор (декан)
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Милош Ковачевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Драган Бошковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Бранка Радовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
др Јелена Атанасијевић, доцент
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Анђелка Пејовић, редовни професор
Филолошки факултет, Београд
Др Владимир Поломац, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Никола Бубања, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Часлав Николић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Мирјана Мишковић Луковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Катарина Мелић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор
Универзитет „Г. д Анунцио“, Пескара, Италија
Др Ала Татаренко, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко“, Лавов, Украјин
Др Зринка Блажевић, ванредни професор
Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
Др Миланка Бабић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
Др Михај Радан, редовни професор
Факултет за историју, филологију и теологију, Темешвар, Румунија
Др Димка Савова, редовни професор
Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Др Јелица Стојановић, редовни професор
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

Др Милош Ковачевић, редовни професор (одговорни уредник)
Др Јелена Петковић, доцент

Рецензенти

Др Милош Ковачевић, редовни професор
Др Радивоје Младеновић, редовни професор
Др Мирјана Мишковић Луковић, редовни професор
Др Тијана Ашић, редовни професор
Др Никола Рамић, ванредни професор
Др Сања Ђуровић, ванредни професор
Др Владимир Поломац, ванредни професор
Др Милка Николић, доцент
Др Дејан Каравесовић, доцент
Др Бранка Миленковић, доцент

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XI међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(28–29. X 2016)

Књига I

**(СРПСКИ) ЈЕЗИК
У КОМУНИКАТИВНОЈ
ФУНКЦИЈИ**

Крагујевац, 2017.

ТРОКЊИЖЈЕ С ПОЧЕТКА ДРУГЕ ДЕЦЕНИЈЕ МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ СКУПА „СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ”

Међународни научни скуп *Српски језик, књижевност, уметност* закорачио је, ево, у другу деценију. Пред читаоцима су три књиге што доносе резултате са XI међународног научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност*, одржаног 28–29. октобра 2016. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. На овом дводневном научном скупу са рефератима је учествовало 205 референата, и то 169 из земље и 36 из иностранства (Хрватске, Црне Горе, БиХ, Пољске, Аустрије, Бугарске, Италије, Румуније, Немачке, Украјине, Грчке).

Скуп је имао четири тематске целине: лингвистичку, књижевноантрополошку, и две уметничке: теорија музике и примењена/ликовна уметност.

Лингвистичка тема скупа била је: *(Српски) језик у комуникативној функцији*. Та тема део је проблематике пројекта 178014: *Динамика структура савременог српског језика*, који се у оквиру основних истраживања изводи на ФИЛУМ-у, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Циљ је био да се расветли комуникативна као основна функција језика, из најразличитијих аспеката: од аспекта споразумијевања до аспекта њене транспозиције у симболичку или поетску функцију. Будући да је комуникативна функција један од основних разлога стварања књижевних или стандардних језика, нужно је било размотрити улогу норме у остварењу комуникативне функције, а самим тим и различита раслојавања језика са различитим подтиповима норме, посебно функционалностилско раслојавање, а потом однос према идиомима (дијалектима, супстандарду и сл.) који имају само имплицитну норму.

Тема *(Српског) језика у комуникативној функцији*, на скупу је анализирана у оквиру седам подтема: 1) Језик и комуникација: место комуникативне функције у систему чинилаца комуникативног ланца; 2) Комуникативна функција као идентитетски језички критеријум; 3) Комуникативна и симболичка функција српског Вуков(ск)ог и данашњег језика; 4) Комуникативна функција и функционалностилско раслојавање језика; 5) Комуникативна функција и превођење; 6) Комуникативна функција у критеријумима различитих лингвистичких (под) дисциплина: граматике, семантике, прагматике, текстолингвистике, социолингвистике, психолингвистике, неуролингвистике, стилистике, и сл., и 7) Комуникативна функција и норма.

У разради дате опште теме – у оквиру наведених седам подтема, од којих су све рефератима биле захваћене – била су пријављена 62 реферата са седамдесет учесника, од којих су готово половину чинили истраживачи са датога пројеката, који финансира Министарство науке и технолошког развоја Републике Србије. Референти су били лингвисти из свих универзитетских центара Србије, са института, али и из других земаља: пре свега Бугарске, Црне Горе, и Босне и Херцеговине. Од 62 пријављена реферата на скупу је поднесено 55 реферата.

Књижевноантрополошки тема скупа – *Тишина* – обухватала је различита питања, од културолошке до књижевнотеоријске, од антрополошке до културолошке артикулације феномена тишине, преко односа књижевности, језика, текста, идентитета тишине – идентитета „буке”, до симболичког, културолошког и онтолошког регистра тишине као „нултог степена” писма, мишљења, значења,

културе. Циљ је био да се дата књижевнонаучна, антрополошка и културолошка проблематика научно осветли, не би ли се темом одређени аспекти истраживања смисла и идентитета тишине и њеног места у књижевности и култури контекстуализовали и преиспитали, као и не би ли се одредило која су даља теоријско-антрополошка, културолошка и књижевнотеоријска интересовања за проучавање овог феномена. Ова тема књижевноантрополошког дела скупа представља део проблематике која се истражује на пројекту 178018: *Друшћивене кризе и савремена српска књижевност и култура: национални, регионални, европски и глобални оквир* Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Та тема обрађивана је у већем броју подтема: *Књижевност, култура: тишина, мук, ћушање, шајац...; Свети, књижевност и култура настају из ћушања; Дискурс тишине – тишина дискурса: језик тишине, шта приоведа ћушање?; Белине у тексту: прећушано, неизговорено, неписано у књижевности и култури; Књижевност је одувек ћушала!; Знање, књижевност, култура и технолошка бука; Ћушање и самоћа, ћушање и Други, ћушање бића; Право на тишину: ћушање и истина: Ћушим, дакле постојим!; Шта је пре и после ћушања: „И уставши запријети вјетру, и рече мору: ћуши, преситани. И ушли вјетар, и поште тишина велика. И рече им: зашто сте тако стрављиви? Како немате вјере.“; Апокалипса и тишина: „И кад отвори седми печат, пошта тишина на небу око по сахата.“; Пссст...*

У разради дате опште теме пријављена су била 92 реферата, од којих је на скупу поднесено 78, с тим да је 16 било из иностранства (Италија, Аустрија, Пољска, Украјина, Хрватска, БиХ, Црна Гора).

Уметнички део скупа обухватио је, као и до сада, радове из *музичко-теоријских области*, али и радове из секције успостављене на десетогодишњицу скупа: *примењена и ликовна уметност*.

Тема музичко-теоријског дела била је музика и медији, а разрађивана је кроз три подтеме: а) Музика и медији: аплауз, тишина, звук; интерпретација звука – звучна интерпретација, б) О чему ћути музичка педагогија, теорија, анализа, и в) Након тишине: „Хвалите Га уз глас трубни, хвалите Га уз псалтир и гусле, хвалите Га уз жице и орган, хвалите Га уз јасне кимвале, јавите га уз кимвале громовне“. Те три подтеме осветљаване су у 29 пријављених реферата.

Тема секције примењена и ликовна уметност била је архитектура у комуникативном дискурсу, која је била и основна подтема скупа, а осветљавана је у 14 реферата. Друга подтема примењено-ликовне уметности била је: Балкан – место сусрета култура и уметности, а она је разматрана у девет пријављених реферата.

Сада се ево пред читаоцима налази трокњижје које у оквиру сваког од делова скупа којем је посвећена посебна књига, након процеса рецензирања, доноси мањи број реферата него што је поднесено на самоме скупу. Прва је књига посвећена лингвистичкој тематици скупа, друга књижевноантрополошкој, а трећа музичко-теоријском и примењеној и ликовној уметничкој тематици скупа. Надамо се да је ово трокњижје потврђује па у понечему и надилази вредности зборника из првог десетогођа. Али ту оцену треба да потврде или порекну сами читаоци.

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ СВЕСЦИ ХІ МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ СКУПА „СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТИ”

На ХІ међународном научном скупу *Српски језик, књижевност, уметност*, одржаном 28–29. октобра 2016. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу лингвистичка тема скупа била је (*Српски језик у комуникативној функцији*). Та тема улази у проблематику пројекта 178014: *Динамика стурктура савременог српског језика*, који се у оквиру основних истраживања изводи на ФИЛУМ-у, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Дата је тема подразумевала осветљавање различитих аспеката вербалне комуникације, као што су: место комуникативне функције у систему чинилаца комуникативног ланца; комуникативна функција као идентитетски језички критеријум; међуоднос комуникативне и симболичка функција, посебно с обзиром на историјски и актуелни статус српскога језика; место комуникативна функције у функционалности раслојавању језика; статус комуникативне функције у превођењу, учешће комуникативне функције у критеријумима различитих лингвистичких (под)дисциплина: граматике, семантике, прагматике, текстолингвистике, социolingвистике, психolingвистике, неурolingвистике, стилистике, стандардологије и сл. Управо то су биле и подтеме у оквиру којих је вршена разноаспектна анализа комуникативне функције. А осветљењу различитих аспеката комуникативне функције на скупу посвећена су 62 пријављена реферата, с тим да је поднесено 55 реферата. Референти су били лингвисти из свих универзитетских центара Србије и са института, али и из других земаља: пре свега Бугарске, Црне Горе, и Босне и Херцеговине.

Од тих 55 поднесених реферата у зборнику се штампа њих 27, или зато што неки од реферата нису испоштовали правила о припреми радова за штампу, или што благовремено нису доставили текстове реферата, или зато што нису квалитетом удовољили критеријумима рецензената.

У рефератима што су штампани у овој свесци зборника, применом различитих лингвистичких метода разматрани су различити аспекти комуникативне функције језика, од теоријског осветљења, преко анализе улоге јединица различитих нивоа (фонолошког, морфолошког, лексичког, синтаксичког, текстуалног), и у различитим идиоима – у књижевном језику, дијалектима, жаргонима, жаргоу, и посебно у различитим функционалним стиловима књижевног језика, нарочито књижевноуметничком стилу, пре свега због његовог специфичног статуса у превођењу, али и због специфичног статуса које у том стилу има комуникативна функција. Зато међу рефератима посебно место и има неколико њих који се на конкретним примерима из књижевноуметничких дела баве међуодносом комуникативне и поетске функције, приоритетно осветљавајући стилистички аспект комуникативне и поетске језичке функције.

Реферати су показали да је тема (*Српски језик у комуникативној функцији*) била врло захтевна, али и захвална за анализу, јер је отворила велики број питања, посебно из аспекта српскога као полазног језика анализе, понудила доста нових научних одговора, па резултати објављени у зборнику без сумње представљају темељ и значајан подстрек разради многих досада неотвораних питања, али и питања за која су учесници понудили нове методе и критеријуме анализе.

САДРЖАЈ

ТРОКЊИЖЈЕ С ПОЧЕТКА ДРУГЕ ДЕЦЕНИЈЕ МЕЂУНАРОДНОГ
НАУЧНОГ СКУПА „СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ” / 5

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ СВЕСЦИ XI МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ
СКУПА „СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТИ” / 7

Милош М. КОВАЧЕВИЋ

КОРЕФЕРЕНТНЕ ЈЕДИНИЦЕ С ИНКОНГРУЕНЦИЈОМ ЛИЦА
У СЛОЖЕНОЈ РЕЧЕНИЦИ ИЛИ ВЕЗАНОМ ТЕКСТУ / 13

Јелена Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ

О УПОТРЕБИ АОРИСТА И ИМПЕРФЕКТА
У ДЕЛИМА СРПСКИХ РЕАЛИСТА / 25

Ана М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ

БЕЗГЛАГОЛСКЕ КОНСТРУКЦИЈЕ С ИМПЕРАТИВНИМ
ЗНАЧЕЊЕМ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 35

Сања М. КУЉАНИН

СТАТУС ПОЗИТИВА У СИЛАЗНОЈ КОМПАРАТИВНОЈ ПАРАДИГМИ / 47

Веселина В. ЂУРКИН

КОМУНИКАТИВНО И ПОЕТСКО У ТЕКСТОВИМА
О СТАТУСУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА / 61

Никола И. РАМИЋ

О ЛЕКСИЧКИМ И СЕМАНТИЧКИМ ДИЈАЛЕКТИЗМИМА / 73

Боран ГЕОРГИЈЕВ ЈАНЕВ, Иван ПЕТРОВ ЧОБАНОВ

РЕЧНИКОВОТО БОГАТСТВО КАТО ФАКТОР ПРИ
ФОРМИРАНЕТО НА ЛИНГВИСТИЧНАТА ИНТУИЦИЈА / 83

Лиљана ИВАНОВА ЧОБАНОВА

ЧЕТЕНЕТО КАТО ПРОЦЕС НА ДЕКОДИРАНЕ НА ПИСМЕНАТА РЕЧ / 93

Гордана Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ

СТАНДАРДИЗОВАЊЕ САОБРАЋАЈНЕ
ТЕРМИНОЛОГИЈЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 103

Маријана МАТИЋ, Неда ВИДАНОВИЋ

О НЕОПРАВДАНОСТИ АНГЛИЦИЗАМА
У ДНЕВНОЈ ШТАМПИ / 113

Јадранка Ж. МИЛОШЕВИЋ

НЕКЕ ОСОБЕНОСТИ ЛЕКСИКЕ РАТКАМАРКОВИЋА РИЂАНИНА
У ЗБИРЦИ ПЕСАМА РУВИМОВЕ ВАСКРСНЕ ВЕРИГЕ / 125

Вера ЧОЛАКОВИЋ

СЛАВЕНИЗМИ У СЛОВИМА (БЕСЈЕДАМА) ИЗ СРПСКО-
ДАЛМАТИНСКОГ МАГАЗИНА (1836–1873) / 137

Герѓана ПЕТКОВА

СРЊБСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА, ОБРАЗОВАНИ ОТ
РИМСКО МИТОЛОГИЧНО ИМЕ / 145

Тања МИЛОСАВЉЕВИЋ

ПРАГМАЛИНГВИСТИЧКИ АСПЕКТ КАТЕГОРИЈА
СОЦИЈАЛНОГ СТАТУСА И СОЦИЈАЛНЕ УЛОГЕ У
СРПСКОМ ПРИЗРЕНСКОМ ГОВОРУ / 155

Ташијана Г. ТРАЈКОВИЋ

ДИГЛОСИЈА У СРПСКИМ
ДИЈАЛЕКТИМА - СТЕПЕН ИСПИТАНОСТИ / 167

Сања Ж. ЂУРОВИЋ, Марина Љ. СПАСОЈЕВИЋ

СТИЛСКА ФУНКЦИЈА АНТРОПОНИМИЈСКИХ ЈЕДИНИЦА У
РОМАНУ *ВРЕМЕ КОКОШКИ* ДОБРИЛА НЕНАДИЋА / 179

Милка В. НИКОЛИЋ

ТЕКСТОСТИЛЕМИ У ПРИПОВЕДНОМ МОДЕЛУ
РОМАНА *ДОРОТЕЈ* ДОБРИЛА НЕНАДИЋА / 189

Вера ЂЕВРИЗ НИШИЋ

КОМУНИКАТИВНА И ПОЕТСКА ВРИЈЕДНОСТ
ДИСТРИБУТИВНОГ МОДЕЛА КУМУЛАЦИЈЕ / 201

Росица С. СТЕФЧЕВА

ПАРТИКУЛЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ КОМЕНТАРА ИСТИНИТОСТИ
У БУГАРСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 211

Ивана Б. ПАЛИБРК

КОМУНИКАТИВНА ФУНКЦИЈА ГРАФОСТИЛЕМА
У ПОСТДРАМСКОМ ТЕКСТУ / 223

Миријана МИШКОВИЋ ЛУКОВИЋ

ЈЕДНО КАЖЕМ А СУПРОТНО МИСЛИМ?
ИРОНИЧНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА / 235

Марко ЈАНИЋИЈЕВИЋ

РЕАЛИЗАЦИЈА УПИТНИХ ИСКАЗА У БИОГРАФСКИ УСМЕРЕНОМ
ИНТЕРВЈУУ (НА ПРИМЕРУ КОЛЕКЦИЈЕ *ОДГОВОРИ*) / 245

Нина МАНОЈЛОВИЋ

МЕТАФОРИЧКО МАПИРАЊЕ ЛЕКСЕМЕ *FUTURE* У ЕНГЛЕСКОМ
И ЛЕКСЕМЕ *БУДУЋНОСТ* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 259

Даница М. ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА

ПЕРЦЕПЦИЈА И КОМУНИКАТИВНИ ЕФЕКАТ СТРАНОГ НАГЛАСКА
СРПСКИХ ГОВОРНИКА ЕНГЛЕСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА / 273

Марина КЕБАРА

ФОНО(МОРФО)СЕМАНТИКА ДЕЧЈИХ ОКАЗИОНАЛИЗАМА
КАО ПРЕЦЕДЕНТ ЛИНГВИСТИЧКОГ ЕКСПЕРИМЕНТА
У УМЕТНИЧКОМ ДИСКУРСУ / 289

Жељка БАБИЋ

ПОСТОЈАЊЕ ТРАНСКУЛТУРАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ У ПРЕВОДУ / 303

Аница КРСМАНОВИЋ

КОМУНИКАТИВНА КОМПЕТЕНЦИЈА И ПОСТИГЊУЋЕ
У УЧЕЊУ СТРАНИХ ЈЕЗИКА / 315

Марко ЈАНИЋИЈЕВИЋ¹
Нови Пазар

РЕАЛИЗАЦИЈА УПИТНИХ ИСКАЗА У БИОГРАФСКИ УСМЕРЕНОМ ИНТЕРВЈУУ (НА ПРИМЕРУ КОЛЕКЦИЈЕ *ОДГОВОРИ*)

Предмет рада су типови упитних исказа који се реализују у интервјуима биографске оријентације. Циљ је показати у којим се видовима остварује упитна (интерогативна) функција у (биографски усмереном) интервјуу. Анализа је утемељена у лингвистичкој прагматици (превасходно, теорији говорних чинова) и синтаксичкој семантици. Као грађа за истраживање коришћен је знатан део Колекције *Одговори*, која садржи књиге интервјуа са истакнутим културним посленицима. У биографски усмереним интервјуима посматране грађе упитни искази се реализују као (а) директни (поларни тј. да/не, изборни, заменички и номинативни), најчешће у упитном комплексу реченица испитивачевог реда говора, и као (б) индиректни (императиви, перформативи молбе/предлога, искази са упитним предикатима, епистемички модализовани и парајезички упитни искази), који најчешће сами чине испитивачеве редове говора.

Кључне речи: интервју, упитни искази, индиректан говорни чин, прагматика

1. Увод

Предмет рада су типови упитних исказа који се реализују у интервјуима биографске оријентације. Циљ је показати у којим се видовима остварује упитна (интерогативна) функција у (биографски усмереном) интервјуу. Анализа је утемељена у лингвистичкој прагматици (превасходно, теорији говорних чинова) и синтаксичкој семантици.

Као грађа за истраживање коришћен је знатан део Колекције *Одговори*, која садржи преко 210 књига интервјуа које је, почев од 1974. године, новинар и публициста Милош Јевтић водио са истакнутим научним, уметничким и културним радницима, углавном српским, као и југословенским и неким иностраним. Првобитно су то били радијски интервјуи (емисија *Гости* Другог програма Радио Београда), али и тада високог степена припремљености.

Питања се могу посматрати из формалне и функционалне перпективе, тако да постоје: (а) искази који су формално и функционално питања, (б) они који су функционално, а не и по форми, питања, и (в) они који су то само по форми, а не и функционално (уп. нпр. Пипер 2005: 676–677). Предмет овог рада су прва два типа, с тим што је прелаз између упитне функције и других функција изнијансиран, често нејасан.

Неки аутори питања посматрају као подтип директива (почев од Цона Р. Серла 1979), други као посебну класу говорних чинова (нпр.: Вундерлих 1986; Поповић 2005; Хенкс 2015). Серл (1991: 126) као услове успешности говорног чина питања издваја следеће:

¹ trupko@outlook.com

- (а) питањем може бити садржан било који исказ (код питања да/не типа) или исказна функција (код питања са непознатим елементом);
- (б) 1° говорник не зна одговор, тј. не зна да ли је исказ истинит или, у случају исказне функције, нема информацију која је потребна да се истински употпуни исказ;

2° ни говорнику ни саговорнику није очигледно да ће саговорник пружити информацију и без постављеног питања;

- (в) говорник жели ту информацију (правило искренности);
- (г) суштинско правило важи као покушај да се из саговорника извуче нека информација.

Немали је број типологија упитних исказа/реченица предлаганих у литератури, при чему су коришћени различити критеријуми класификације. Можда је најстарије разликовање тзв. правих реторичких питања. Права питања имају првенствено функцију тражења информације, док реторичка питања јесу упитна у формалном смислу, а у функционалном смислу упитност изостаје у корист изјавности и/или експресивности, тако да типично нема очекивања одговора (в. Пипер 2005: 677). Сродна наведеној дистинкцији је подела на питања са примарном и питања са секундарном функцијом (*Руска граматика* Академије наука СССР, наведено према Мирић 2013: 29), за коју се узима „пренос позитивне информације, редовно експресивно маркиране” (исто). Кад је реч о исказима са упитном формом, а не упитном функцијом, Кристин Бартелс (2013: 247) издваја инференцијалне асертиве, реторичке исказе (тј. реторичка питања), екскламације и директиве. Сродна је и подела према интензитету упитне функције, на јака питања, која јасно захтевају одговор, и слаба питања, која не изискују нужно одговор, већ превасходно имају неку другу комуникативну функцију (Пипер, Клајн 2010: 422). Такође повезана је и начелна функционална подела на монофункционална питања, која изражавају само илокуциону функцију питања, тј. тражења информације, и полифункционална питања, која осим илокуције питања изражавају и (још) неку од директивних функција, нпр. молбе, предлоге, понуде, и сл. (в. Поповић 2005: 1042–1043).

Према типу информације која се тражи од саговорника, разликују се: (а) тотална, којима се тражи информација о целини исказане ситуације, (б) парцијална, којима се тражи информација о једном сегменту исказане ситуације, и (в) изборна питања, којима се од понуђених референата захтева информација о идентитету траженог референта (уп. Поповић 2005: 1044–1047; Ковачевић 2012: 68). Тотална питања су питања са целовитом пропозицијом, парцијална са пропозицијом, а изборна са потпуном пропозицијом и њеним дисјунктом (Мирић 2013: 46–47). Терминима тотална, парцијална и изборна питања одговарају и чешћи термини (ситуативно) општа, (ситуативно) посебна питања и алтернативна питања (уп. Ковачевић 2012: 68; Пипер 2005: 672–673), а с граматичког становишта, генерално гледано, и термини поларна или да/не питања, заменичка и дисјунктивна питања.

Ипак, како показује Кифер (1980), неки типови поларних (тј. да/не) питања у извесним условима се интерпретирају као парцијална питања, нпр. *Да ли двоје деце имаше?* (у смислу *Колико деце имаше, да ли двоје?*). С друге стране, поларна питања неретко се посматрају као изведена од алтернативних (Бартелс 2013: 83; уп. Мусићево становиште наведено у: Мирић 2013: 31), тако да је, нпр. у

тоталном питању *Је ли се враћио?* подразумевана структура изборног питања *Је ли се враћио или није?*

Подела у Руској граматици Академије наука СССР према критеријуму елемената непознате информације и степену непознавања уважава и реченични акценат разликујући питање у коме: (а) сви елементи су подједнако вероватни (*Когда он придет?*), (2) један од елемената је највероватнији (*Он придет во вторник?*) (3) једнако је вероватно постојање/непостојање елемента (*Он придет во вторник?*) (4) непознати елемент се супротставља претходном, већ познатом (*Ходит он может уже давно. А бежит?*) (5) непознати елемент је аналоган познатом (*Ходит он уже давно может. И бежит может?*) (в. Мирић 2013: 30).

Према степену граматицизованости могу се издвојити граматицизоване упитне реченице, која садрже лексичке маркере упитности², и неграматикализоване упитне реченице, које имају интонационе или ортографске показатеље упитности (Ковачевић 2012: 68). Сродна је подела питања која се може начинити према степену директности (пре него граматицизованости, како то чини Пипер 2005: 676–677), на директна питања, која поседују и формалне и функционалне карактеристике питања, и индиректна питања, која имају само функционалне карактеристике питања, без формалних. На прелазу ка индиректним су неграматикализована директна питања, која се означавају, с обзиром на форму, као декларативна.

Према критерију вида недостатности (енгл. *incompleteness*), Р. Фиенго (2007: 10–11) предлаже поделу питања на отворена (енгл. *open questions*), која су недостатна у реченичној структури, и питања потврде (енгл. *confirmation questions*), која су недостатна у реченичној употреби. Код отворених питања говорник оставља опсег потенцијалних одговора отворен, а код питања потврде говорник пита за потврду свог уверења (исто). Оба типа могу бити реализована и као да/не питања и као заменичка питања. Питањима потврде одговарају декларативна питања, код којих се недостатност реализује у употреби.

2. Реализација типова упитних исказа у Колекцији *Одговори*.

2.1. Директни упитни искази

2.1.1. Поларни упитни искази.

2.1.1.1. Највећи број поларних (да/не) упитних исказа посматране грађе почиње сложеном партикулом *да ли*. Експлицитност и искључивост *да ли* питања чине их код испитивача³ омиљеним за добијање егзактне потврде, односно оповргнућа, неке пропозиције, увек исказане са специфичног, питаоачевог становишта. Обично су део комплекса питања (упитних реченица), у комбинацији са другим типовима питања (у примеру 1 са заменичким, са операторима *зашто*, *какав*, *који*), чиме испитивач, управо имајући у виду искључив карактер да/не питања, тежи да добије потпунији одговор.

2 Граматицизоване упитне реченице се даље могу поделити према позицији маркера упитности, на инхотивне, са упитним маркером на почетку и финитивне (одговара енгл. *tag questions*), са упитним маркером на крају реченице (Ковачевић 2015: 151–152).

3 Тако и код комуникатора повлашћеног статуса у другим мање-више сродним жанровима, нпр. у 'информативном разговору' (у полицији и сл.).

[1] [...] *Да ли безбрижност припада само годинама детињства и основног школовања, односно међуратном времену? Да ли је у току окупације било неких тешких и тегобних ситуација? Да ли сте у првим послератним годинама били захваћени, као многи млади, оним познатим еланом, који се тада називао 'време обнове и изградње'? Зашто сте променили толико места? Да ли Вам је то представљало извесну тешкоћу, на пример у честом трагању за друговима и пријатељима? [...]* Такође, *какав сте били ђак? Који су Вам предмети били блиски? Да ли сте, могуће у вишим разредама гимназије, почели да се опредељујете?* (Јевтић 1998б: 5)

Ређе је само једно *да ли* питање у једном реду говора, што је тада обично потпитање, као у примеру 2, где испитивач (А) реферира на претходни одговор (Б) анафоричким *што*.

[2] Б: *Моја животна филозофија је – „шта бих радио када не бих радио”. У ствари, сâм смисао живота увек сам тражио и налазио у раду. [...]*
 А: *Да ли то значи да не признајете такозвано слободно време?* (Јевтић 2006б: 205–206)

Још ређе налазимо и питања формирана помоћу упитне речце *ли*, било у комплексима реченица (примери 3 и 4) или појединачно (пример 5). То случајеви сложеног футура са обликом помоћног глагола хтети праћеног речцом *ли* (пример 3) и презента са речцом *ли* непосредно иза њега (примери 4 и 5).

[3] [...] *Хоће ли човечанство зависити, на пример, и у наредном веку (а он је ту, само што није стигао) од силе, и то од силе сада само једне државе? [...]* (Јевтић 1998а: 45)

[4] [...] *Волите ли да путујете? [...]* *Уживате ли у уметностима?* (Јевтић 1992а: 177)

[5] *Ако већ имамо толико галерија, и толико изложби и, посебно, толико уметника, значи ли то дасу данашња ликовна атмосфера и укупна ситуација у ликовном животу бољи него ранијих година?* (Јевтић 2002: 95)

Ретко су заступљени и поларни одрично-упитни искази, са упитним маркерима *ли* (примери 6 и 7) и *зар* (пример 8), којима је својствена дистанца говорника у односу на пропозитивни садржај (Мирић 2013: 207), тачније очекивање супротног (у примеру 6 дистанцу појачава партикула *ипак*). Као одрично-упитни искази са речцом *ли* заступљени су случајеви копулативних предиката са глаголом *јесам/бићи*, дакако у презенту (примери 6 и 7). У питањима са речцом *зар*, која садрже информацију о изневереној очекиваности супротне ситуације од оне изражене пропозицијом, (Пипер 2005: 674), негација се може – како то чине Пипер и Клајн (2010: 425) – сматрати имплицитном, као у примеру 9.

[6] А: *Нису ли то [аеронаутика и офталмологија], ипак, две потпуно различите области интересовања?*

Б: *Сигурно, јесу! ...* (Јевтић 2000а: 32)

[7] А: [...] *Није ли велико охрабрење ово што раде Горбачов у Совјетском Савезу и Реган у Сједињеним Државама у изналажењу споразумевања и успостављању сарадње, као и у смањењу наоружања, самим тим и ратних стрепњи?* (Јевтић 1991а: 177–178)

[8] А: *Зашто Вас и Ваше другове нису мобилисали? Зар одлазак на Сремски фронт није био обавеза, а за скојевце и понос?*

Б: Управо тако је било... (Јевтић 2001б: 91)

- [9] [...] *Зар* је могуће да су Хрвати народ брзог заборав, па их се више не тичу, нити дотичу све геноцидне страхоте недавног рата? [...] (Јевтић 1992б: 165)

Са изузетком примера одричног облика (6, 7), испитивач не користи упитни израз *је(сти)е ли*, који је у неколико уобичајенији у разговорном стилу него *да ли* (в. Пипер и Клајн 2010: 420), па би тиме асоцирао мањи степен формалности. Ипак, дозу неформалности и спонтаности разговорног функционалног стила уносе тзв. декларативна питања, као питања у форми декларативне реченице (са интонацијом, односно са упитником, као сигналом упитности), ублажавајући стагусну маркираност саговорника. Функционишу као сугестивна да/не питања или, према Фиенгу (2007), питања потврде, често и са модификаторима персуазивности, веће (*дакле*, у примеру 10; *значи*, у примеру 12) или мање уверљивости (*слушимо*, пример 11), при чему очекивање испитивача може бити и изневерено (пример 13). У анализираној грађи, типично су потпитања која сама чине један ред говора, обично у функцији тражења разјашњења, односно давања подстицаја за разраду претходног одговора.

- [10] А: Ви сте, *дакле*, за рационалну еколошку борбу?
Б: Наравно! (Јевтић 1991а: 461)
- [11] А: *Слушимо*, ново Вас више узбуђује, ако не и радује?
Б: Може бити... Тек, то је прави живот! [...] (Јевтић 1995а: 78)
- [12] А: Све је било уобичајено, и све је, *значи*, обећавало најбоље?
Б: Тачно! [...] (Јевтић 2004: 126)
- [13] А: И тако је почео Ваш универзитетски живот?
Б: Не, није баш све тако било ... (Јевтић 2000а: 62)

2.1.1.2. Испитивач често употребом формално поларних (тоталних) питања заправо жели да добије одговор парцијалног (посебног) карактера, тј. такав који се односи на одређени елемент питањем обухваћене ситуације, што би прагматички било еквивалентно парцијалним (посебним) питањима, која се, иначе, постављају помоћу заменичких оператора. Таква је већина питања у егзистенцијалној форми, као примери 14 и 15, у којима је непознати елемент изражен неодређеним заменицама (*неке њеснике; нека [песма]*), а чију парцијалну интерпретацију потврђују дати одговори. Такође, има случајева где поларна питања у виду управних клауза са менталним (*имате информација*, у примеру 16) или комуникативним предикатом (*бисте рекли*, у примеру 17) посредују парцијална питања остварена као зависно-упитне клаузе (индиректна питања *колико...*, у пр. 16, и *како...*, у пр. 17). Посредовање поларних (да/не) питања у функцији је постизања вишег нивоа учтивости упитних исказа (која, иначе, како сматра Серл 1979: 36, представља главну мотивацију за индиректност код директивних говорних чинова).

- [14] А: *Да ли* сте – у току студија – упознали, будући да сте били и сами песник, и *неке* песнике, славне у то време? [Ако јесте, *које*?]
Б: У доба студентских дана упознала сам се са *Црњанским, Крклецом*, са *Ђуром Гавелом, Дучићем и Ракићем* [...] (Јевтић 1994в: 29)
- [15] А: [...] *Да ли* међу њима [песмама] постоји *нека* која Вас, према сопственом осећању, најцеловитије – као песника – представља? [Ако постоји, *која*?]

Б: [...] Mislim da se u *pesmi Žižak* može prepoznati i ponešto od mojih ne samo poetičkih, već i životnih načela i principa. (Јевтић 2000в)

[16] [...] *da li имате информација колико се данас преводи и уопште колико се зна о југословенској књижевности у Мађарској?* (Јевтић 1991а: 75)

[17] *Да либисте нам рекли – када смо већ код Медиале – како је она деловала, да кажемо, у пракси, у животу?* (Јевтић 1992б: 39)

2.1.1.3. Индиректан чин који остварује полифункционални (поларни) упитни исказ не мора бити интерогативан, већ може бити из шире класе директива. У анализираној грађи обично је то чин молбе (као у примеру 18, уп. 17), или предлога, који налазимо и код интервјуисаних (саговорник Б, у примерима 19 и 20). У тој функцији налазимо (изузетно) код интервјуисаних питања обележена само речом *да* (пример 20). Индиректност, постигнута упитном формом, и у таквим случајевима је у функцији учтивости индиректног говорног чина (молбе, предлога).

[18] А: *Да ли бисте нам прочитали један одломак из тог будућег петокњижа о пораженима?*

Б: Могоа бих, почетак романа... (Јевтић 2005: 31)

[19] Б: ... *Да ли се слажете да нешто више о томе кажем?*

А: Како да не! ... (Јевтић 2001б: 121–122)

[20] Б: У те године спада и моје прво путовање у Босну 1997. године... *Да испричам како сам га доживео?* (Јевтић 2006а: 69)

2.1.2. Изборни упитни искази. Изборна питања су сугестивна питања, јер говорник, заправо, сам сугерише одговоре и тражи од саговорника да се определи за један од сугерисаних одговора. Изборна питања у анализираном корпусу знатно су ређа од поларних и заменичких, обично су алтернативна, тј. садрже два сугерисана одговора и најчешће су, као и друга два главна типа питања (поларни и заменички), део упитног комплекса, као у примеру 21в и 21д. Коришћена форма типично одговара поларним *да ли* питањима, од којих се разликује по уведеном сувишном дисјункту (или дисјунктима) посредством везника *или*.

[21] [а] Ви сте до сада, углавном, говорили о свом животу и, посебно, о свом редитељском раду. Међутим, Ваш позоришни рад обухвата и друге видове. Рецимо, бавили сте се, и то готово у истој мери, драматизацијама и савремених и класичних текстова.

[б] Шта је једног редитеља нагнало, кажемо то условно, да приђе и тим задужењима?

[в] *Да ли је то био знак незадовољства постојећом драмском литературом или, може бити, потреба да у позоришни репертоар унесете и мисао чувених драмских дела?*

[г] Како сте у драматизацијама постизали јединство или, барем, склад између мисаоних равни литерарног дела и условљености позоришног чина?

[д] Уопште, *да ли су* – како сада на то гледате – драматизације нужно зло савременог позоришта *или* њен [sic] природан део? (Јевтић 1997: 36)

Ипак, постојање дисјункције не гарантује изборни карактер питања. Док је изборни карактер првог питања у 22 с обзиром на изражену дисјункцију две контрадикторне пропозиције, несумњив, изборни карактер питања у 22 није вероватан (већ је је реч о поларном, тј. да/не, питању) и поред две дисјункције,

будући да је прва (*скривени или зашурени од јавности*), остварена као апозитив, у другом плану, што не одговара информационој структури алтернативног питања, а код друге (*значајни сџари рукописи или ретка нека стара издања*) је непознато, у првом реду, постојање референата оба дисјункта (с обзиром на преходно питање) да би се између њих уопште и постављало питање.

- [22] [...] *да ли* је све истражено *или* има и празнина? *Да ли* се, заправо, може очекивати да још увек негде чаме, скривени или затурени од јавности, значајни стари рукописи или ретка нека стара издања? [...] (Јевтић 1998а: 139)

Има случајева (као 23) где је изборно питање употребљено самостално, у засебном реду говора. У примеру 23 интервјуисани је имплицитно одабрао другу од понуђених пропозиција, одговарајући као да је то једина пропозиција у поларном (да/не) питању, што опет сведочи о блискости поларних и изборних питања која користе поларну форму.

- [23] А: *Да ли* сте се, касније, повукли *или* сте наставили да учествујете, директније, и у политичком организовању Срба у тадашњој Хрватској?
Б: Не на много истакнут и видљив начин... (Јевтић 1999: 91)

Такође, има ређих примера (као 24) где је сугерисано више могућих одговора, када је дисјункција обележена и невезнички, а везнички само између последња два дисјункта.

- [24] *Да ли* су разлози растурања и распада, а могли бисмо слободно рећи и краха те [СФР] Југославије били национални, економски, политички, религијски *или* неки сасвим други, можда сада још недовољно познати? (Јевтић 2001а: 129)

Налази се и понеки пример (као 25 и 26) који комбинује заменичку и дисјунктивну форму, приближавајући та два типа питања. Пример 25 и 26 почињу заменичким упитним операторима (*ко; колико*), а подразумевају и избор, обележен дисјунктивним везником *или*. Пример 25 може се парафразирати и у типичној форми изборних питања (*Да ли је ... или ...?*), а и у типичној форми парцијалних питања, без навођења опција (*Који покрети ошћора је био ближи тадашњем српском селу?*). С друге стране, у примеру 26 заменичка форма домаћајем остаје у оквирима првог дисјункта, у случају чијег избора (односно, потврде његове пресупозиције да је саговорник *обавезан да се држи наставних програма*) захтева спецификацију непознатог елемента тог дисјункта, док избор другог дисјункта не захтева даљу конкретизацију.

- [25] *Ко* је био ближи тадашњем српском селу – четнички *или* партизански покрет? (Јевтић 2003а: 33)
[26] *Колико* сте обавезни да се држите наставних програма *или* у своја предавања можете да уносите и резултате својих истраживања?... (Јевтић 2006а: 85)

2.1.3. Заменички упитни искази. У посматраном корпусу, највише заменичких питања почиње маркером *како*, којима аутор тражи објашњење (опис, оцену, став) онога о чему је у уводу свог исказа (и интервјуа) већ делимично информисао аудиторијум. И она се већином реализују у комплексима реченица који чине испитивачеве редове говора. У примеру 27 маркирана су заменичким речима *како, шта* (*у чему*) и *који*.

- [27] [а] Рекли смо у уводу, бавите се и изучавањем и тумачењем уметничке прошлости српског народа...
 [б] *Како* бисте, рецимо у неком аутобиографском приповедању – како су то некад чинили Вељко Петровић и Милан Кашанин – објаснили суштинне, границе и садржаје свог научног рада?
 [в] Такође, у чему се огледа континуитет?
 [г] Уосталом, *који* су – и према, сигурно, строгом сопственом осећању – најважнији налази Ваших понирања у уметничке токове ранијих времена? (Јевтић 1995б: 107)

У примеру 28 налазимо и неколико краћих питања у линеарно блиским редовима говора испитивача, маркираних заменичким речима *штџа*, *где*, *куда*, *када*, *како*, повезаних и јаком тенденцијом ка полисиндетској употреби конектора и на почетку питања, која доприноси динамичности разговора.

- [28] И *када* је дошло, да кажемо, ослобођење?
 [...] И *куда* Вас је водио пут?
 [...] И *где* сте дочекали крај рата, капитулацију?
 [...] И *штџа* се десило?
Када сте, заправо, демобилисани?
 [...] И *штџа* сте одлучили?
 [...] И *како* сте се осећали [...]?
 (Јевтић 2003а: 34–47)

Наилази се покаткад и на тзв. контекстуално укључене упитне исказе, у виду елиптичних питања са изостављеним, а контекстуално подразумеваним, предикатом, као и на парцелисане упитне исказе. Пример 29 садржи три заменичка питања (у прва два испитивачева реда говора), маркирана операторима *како* и *колико*, и једно декларативно поларно питање (у трећем испитивачевом реду говора). У првом питању другог испитивачевог реда говора изостављен је предикат (*пише/ше*), наведен у претходном испитивачевом реду говора, а подразумеван и у претходном одговору (*пенкалом ...*), као и у наредним редовима говора. Друго питање другог испитивачевог реда говора је парцелат (објекат) претходног, а следе три елиптична реда говора: одговор који садржи само експликацију непознате претходног заменичког питања, декларативно поларно питање (питање потврде) и његов ехо-одговор.

- [29] А: *Како* пишете?
 Б: Пенкалом. Руком. На хартију.
 А: *Колико* пута [пишете]? Рецимо, једну кратку причу?
 Б: Једном.
 А: Само [једном је пишете]?
 Б: Само.
 (Јевтић 1995а: 188)

2.1.4. Номинативни упитни искази. Ређе у анализираном корпусу има питања сажетих у номинативан израз, реч (примери 30 и 32) или синтагму (31), који именују тему питања. Таква питањане стичу предикативност из контекста, али се на њега ослањају. Тако, у примерима 30 и 31 интервјуисани је пропустио да одговори на једно питање из комплекса питања, па га испитивач понавља у наредном реду говора у виду номинативног израза, који одговара кључном појму питања на које је пропуштен одговор. У примеру 32 номинативни израз *пријатељи*, који чини прво питање, антиципира субјекат наредне заменичке упитне реченице.

[30] А: [...] Да ли је фудбал и сада Ваша љубав, као што је био у доба Ваше младости, када сте били, како сте нам говорили, перспективни играч са дресом број 10, а касније и обећавајући тренер? [...]

Б: [...]

А: *А сјорп?* (Јевтић 2003б: 96–97)

[31] А: [...] Уосталом, како осматрате судбину 'југословенске идеје', која је старија од државе и која, у својим почецима, и није имала државне, већ духовно-националне циљеве?

Б: [...]

А: *А југословенска идеја?* (Јевтић 2006а: 120)

[32] А: *А пријатељи?* Шта они значе?

Б: [...]

А: *Сјорп?* (Јевтић 1991б: 90–91)

Номинативни упитни искази испољавају карактер парцијалних питања, слично заменичким питањима, о чему сведочи и могућност њихове преформулације у заменичка питања, нпр.: *Шта је са сјорпом [југословенском идејом / пријатељима]?*.

2.2. *Индијектни упитни искази*. Индијектни упитни искази су полифункционални искази који реализују упитну функцију (индијектан говорни чин) посредством реализације (још) неке директивне или пак асертивне функције (директан говорни чин). „Индијектна питања [у смислу индијектности илокуције⁴; прим. М. Ј.] у облику прости реченице честа су у интервјуима и дијалогским емисијама на електронским медијима када онај који води разговор жели да избегне отворено пропитивање свог саговорника, односно када жели да разговору да изглед спонтаног дијалога комуникативно равноправних саговорника” (Пипер 2005: 677), мада се то, начелно, како наводи Д. Валић Недељковић (1999: 83), не препоручује у институционалној комуникацији (сем у случају цитирања саговорника или програма институције коју саговорници представљају). Индијектни упитни искази и сами се разликују према степену (ин)директности. Према глаголском начину можемо издвојити императивне и декларативне (треба их разликовати од декларативних директних упитних исказа) индијектне упитне исказе, при чему су императивни директнији од декларативних, будући да је императив близак интерогативу као егземпларан, имплицитно-перформативан начин реализације директивне функције уопште.

2.2.1. *Императивни упитни искази*. Иако чест у разговорном језику, императив у институционалном разговору типа медијског интервјуа није уобичајен⁵.

4 Због двосмислености термина 'индијектно питање' (в. нпр. Метјуз 2007: 191), у раду преферирамо термин 'индијектан упитни исказ'.

5 Џакер (1986: 115), нпр. наводи само један такав пример за свој корпус интервјуа.

У посматраном корпусу користи се углавном у оквиру увода у питања. Међутим, има примера где се сама питања формулишу императивом првог лица (примери 33 и 34). Императивни упитни искази су блиски директним упитним исказима по основној директивној функцији навођења на неки чин (уп. и чин молбе у 35, са еквивалентним чином у учтивој форми да/не питања у примеру 18).

[33] *Пођимо*, онда, од ћелије... (Јевтић 2003а: 62)

[34] *Враћим се* Америци, односно Вашингтону, који је био Ваша прва адреса... (Јевтић 2003а: 126)

[35] Рецимо, *читајте* својим ђацима, о којима сте са толико љубави говорили. (Јевтић 1996: 22–23)

2.2.2. Декларативни индиректни упитни искази. Декларативни индиректни искази већином су остварени као потпитања и показују хетерогеност у погледу вида и манифестације упитности, као и степена (ин)директности. Најдиректнији су индиректни упитни искази у форми перформатива молбе (или предлога), дакле са истовременом функцијом молбе и питања, какви су ретки у посматраној грађи (примери 36 и 37).

[36] *Молимо* Вас да нам испричате своју причу о Годоу. (Јевтић 1994а: 76)

[37] *Молимо* Вас отуда да – по могућству популарније, да би Вас разумели и они који нису више обавештени – разјасните и садржај и домете свог научног рада. (Јевтић 1998б: 28)

Посебан тип (декларативних) индиректних упитних исказа представљају они са тзв. индиректним (неуправним) или уметнутим питањима, која се реализују као зависноупитне клаузе (в. нпр. Перовић 1996: 11–15), као у примеру 38. Они функционишу и као асертиви, па су мањег степена директности.

[38] Занима нас и *како* факултетски наставници подстичу своје студенте... (Јевтић 2006б: 172)

Сродни су и други искази са глаголима питања ('упитним глаголима'; в. Перовић 1996: 189) у првом лицу као предикатима, где садржај глагола није изражен у виду клаузе (пример 39). Пошто изостају формална упитна обележја, степен директности је још нешто нижи у односу на уметнута питања.

[39] Питали смо Вас и о занатској школи. (Јевтић 2003б: 16)

Још нижи степен директности оличавају епистемички модализовани искази (уп. модификоване упитне исказе са значењем персуазивности, у Мирић 2013: 218–236), где се испитивач изјашњава о истинитости пропозиције (епистемичка модалност), која је познатија интервјуисаном, и на тај начин провоцира саговорника да се и он сам изјасни. Те исказе обележавају нефактивни епистемички глаголи (*мора да је*, у примеру 40; *чули смо*, у примеру 41; *прејшјостављам*, у 42) или епистемички реченични модификатори (*сиђурно*, у 42).⁶

[40] А: Ви сте били ђак, а сада сте и професор Харвардског универзитета. То *мора да је*, у исто време, и врло часно и одговорно.

⁶ О таквим (нефактивним) маркерима в. нпр. Гивон 2001: 154–155, 305–306.

Б: У праву сте. То је и часно и одговорно. Сада, можда, више одговорно!
(Јевтић 1991а: 63–65)

[41] А: *Čuli smo da se upravo na području humanitarne pomoći – iako tu ne bi trebalo da deluju sankcije – javljaju velike teškoće.*

Б: Има много теškoћа [...]. (Јевтић 1994б: 55)

[42] А: *Претходстављам да у хемији израда докторског рада подразумева и обиман експериментални рад...*

Б: Да, тачно...

[...]

А: И то су били, *сиђурно*, повољни стартни услови...

Б: Да, то је омогућило доста успешан почетак [...] (Јевтић 2006б: 57–58)

Конечно, најнижи степен директности налазимо у исказима у којима одсуствују језички докази о њиховој функционалној упитности, па о њој сведоче парајезички сигнали. У примеру 43, три тачке, као знак прекида, одговарају паузи као сигналу за смену реда говора (уп. примере 38 и 42).

[43] А: Осим у нашој најзнаменитијој установи – Српској академији наука и уметности, били сте у више научних и стручних организација...

Б: Драго ми је што сте ми поставили једно овакво питање... (Јевтић 2003а: 14)

3. Закључак

У биографски усмереним интервјуима посматране грађе, упитни искази се реализују као (а) директни, најчешће у упитном комплексу реченица испитивачевог реда говора, и као (б) индиректни, који најчешће сами чине испитивачеве редове говора. Видови реализације директних упитних исказа класификовани су, према познатој граматичкој типологији, у поларна (да/не), изборна и заменичка питања, с тим што су, као посебан тип, издвојена 'номинативна питања', у грађи ређе заступљена. Од поларних питања изостају она са маркером *је(ст)и* ли, уместо кога се, ради официјелнијег тона интервјуа, користи партикула *да ли*. Показана је полифункционалност поларних питања у неким случајевима (а) у њиховом директном функционисању као тоталних, а индиректном као партиципалних питања, и (б) у њиховом директном функционисању као питања, а индиректном као директива молбе, предлога, и сл. (у смислу Серлове дистинкције директних и индиректних говорних чинова). Уз указивање на сродност изборних питања са поларним или са заменичким, уочена је и нетипична конструкција дисјунктивног питања чији је један дисјункт у форми заменичког питања.

Индиректни упитни искази, као полифункционални упитни искази, класификовани су према степену директности, прво у императивне и декларативне, а од потоњих су, смером опадајуће директности, издвојени перформативи молбе/предлога, искази са упитним предикатима, епистемички модализовани искази и парајезички индиректни упитни искази. Индиректне упитне исказе испитивач користи у функцији учтивости, ненаметљивости питања, односно 'естетизације' интервјуа, представљања улога комуникатора као равноправних.

КОРПУС

- Јевтић 1991а: Милош Јевтић (ур.), *Са светским славистима*, Горњи Милановац: Дечје новине.
- Јевтић 1991б: Милош Јевтић (ур.), *Суочавања са Ђелићем*, Ваљево: Кеј.
- Јевтић 1992а: Милош Јевтић (ур.), *Историчари*, Горњи Милановац: Дечје новине.
- Јевтић 1992б: Милош Јевтић (ур.), *Светлови Милића од Мачве*, Горњи Милановац – Београд: Дечје новине – Палада.
- Јевтић 1994а: Милош Јевтић (ур.), *Са Мићом Појовићем*, Горњи Милановац – Београд: Дечје новине – Просвета.
- Јевтић 1994б: Miloš Jevtić (ur.), *Dve obale Radomira Putnikovića*, Gornji Milanovac: Dečje novine.
- Јевтић 1994в: Милош Јевтић (ур.), *Десанкина казивања*, Горњи Милановац – Београд: Дечје новине.
- Јевтић 1995а: Милош Јевтић (ур.), *Двадесет година – двадесет разговора*, I, Београд: Радио-телевизија Србије
- Јевтић 1995б: Милош Јевтић (ур.), *Историчари уметности*, Београд: Чигоја штампа.
- Јевтић 1996: Милош Јевтић (ур.), *Са домаћим славистима*, књ. 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Вукова задужбина – Орфелин.
- Јевтић 1997: Милош Јевтић (ур.), *Сценска поезија Мирослава Беловића*, Београд – Ваљево: Орфелин – Кеј.
- Јевтић 1998а: Милош Јевтић (ур.), *Библиотекари*, књ. 1, Београд: Заједница библиотека Србије.
- Јевтић 1998б: Милош Јевтић (ур.), *Откровења природе: разговори са историчаром природе Николом Панчићем*, Ваљево: Кеј.
- Јевтић 1999: Милош Јевтић (ур.), *Остаје прича: разговори са Јованом Радуловићем*, Ваљево: Кеј.
- Јевтић 2000а: Милош Јевтић (ур.), *Видна поља Добросава Цвејковића*, Београд – Ваљево: Београдска књига – Кеј.
- Јевтић 2000б: Милош Јевтић (ур.), *Животна игра Ласла Пашикија*, Суботица – Београд – Нови Сад: Градска библиотека – Београдска књига – Академија уметности – Позоришни музеј Војводине.
- Јевтић 2000в: Miloš Jevtić (ur.), *Poreklo nade: razgovori sa Dragomirom Brajkovićem. Riznica srpska*. <<http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=352.0;wap2>>. 12. 9. 2016.
- Јевтић 2001а: Милош Јевтић (ур.), *Коридори Ивана Максимовића*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јевтић 2001б: Милош Јевтић (ур.), *Ујоришћа Александра Деспића*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јевтић 2002: Милош Јевтић (ур.), *Колевка реке, разговори са Бошком Карановићем*, Београд – Ваљево: Београдска књига – Кеј.
- Јевтић 2003а: Милош Јевтић (ур.), *О микрокосмосу: разговори са Владимиром Панчићем*, Београд – Ваљево: Београдска књига – Кеј.
- Јевтић 2003б: Милош Јевтић (ур.), *Мајсторати Душка Трифуновића*, Београд – Ваљево: Београдска књига – Беосинг.
- Јевтић 2004: Милош Јевтић (ур.), *Трасе Милисава Чушовића*, Београд – Ваљево: Београдска књига – Кеј.
- Јевтић 2005: Милош Јевтић (ур.), *Пелин Жарка Команина*, Београд: Београдска књига.

- Јевтић 2006а: Милош Јевтић (ур.), *Slavistička raskršća Gerharda Neveklovskog*, Београд: Београдска књига.
- Јевтић 2006б: Милош Јевтић (ур.), *Између духа и материје: разговори са Живорадом Чековићем*, Београд: Београдска књига.
- Јевтић 2008: Милош Јевтић (ур.), *Живи звуци Ненада Грујичића*, Београд: Београдска књига.

ЛИТЕРАТУРА

- Бартелс² 2013: Christine Bartels, *The intonation of English statements and questions: a compositional interpretation*, New York – London: Routledge.
- Валић Недељковић 1999: Dubravka Valić Nedeljković, *Радијски интервју: прагматичне особине интервјуа са црквеним великодостојницима емитованим на радију*, Београд: Задужбина Андрејевић.
- Вудерлих 1986: Dieter Wunderlich, *Како долазимо до типологије говорних аката?* *SOL*, 2, 7–17.
- Гивон 2001: Talmy Givón, *Syntax: An Introduction*, Vol. 1, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Кифер 1980: Ferenc Kiefer, *Yes-No Questions as Wh-Questions*, in: J. R. Searle, F. Kiefer & M. Bierwisch (eds.), *Speech Act Theory and Pragmatics*, Dordrecht – Boston – London: D. Reidel Publishing Co., 97–120.
- Ковачевић 2012: Милош Ковачевић, *Синтакса и стилистика упитних исказа у роману Господска улица Ранка Рисојевића*, у М. Ковачевић (ред.), *Наука и идентитет*, том 1, Филолошке науке, Пале: Филозофски факултет, 67–87.
- Ковачевић 2015: Милош Ковачевић, *О реченици и њеним члановима*, Београд: Јасен.
- Метјуз 2007²: Peter H. Matthews, *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*, Oxford – New York: Oxford University Press.
- Мирић 2013: Dušanka Mirić, *Упитни исказ у руском и српском језику*. <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/edis02_Miric_0.pdf>. 14. 10. 2016.
- Petrović 1996: Slavica Perović, *Engleski i srpskohrvatski jezik – Indirektna pitanja u kontrastu*, Podgorica: “UNIREKS”.
- Пипер 2005: Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика, у М. Ивић (ур.), *Синтакса савременога српског језика: проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 575–982.
- Пипер, Клајн 2010: Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић 2005: Људмила Поповић, *Комуникативне функције прости реченице*, у М. Ивић (ур.), *Синтакса савременога српског језика: проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 983–1057.
- Серл 1979: John R. Searle, *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*, New York: Cambridge University Press.
- Serl 1991: Džon Serl, *Govorni činovi: Ogled iz filozofije jezika*, Београд: Nolit.
- Фиенго 2007: Robert Fiengo, *Asking Questions: Using Meaningful Structures to Imply Ignorance*, New York: Oxford University Press.
- Хенкс 2015: Peter Hanks, *Propositional Content*, New York: Oxford University Press.
- Џакер 1986: Andreas H. Jucker. *News Interviews: A Pragmalinguistic Analysis*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.

**THE REALIZATION OF INTERROGATIVE UTTERANCES IN THE
BIOGRAPHICALLY ORIENTED INTERVIEW (IN THE EXAMPLE OF THE
ODGOVORI COLLECTION)**

Summary

The paper deals with the types of interrogative expressions which are realized in interviews of biographical orientation. The goal is to show the ways interrogative function manifests itself in (such) interviews. The analysis is grounded in linguistic pragmatics (notably, the speech act theory) and syntactic semantics. The significant part of the *Odgovori* collection, which consists of books of interviews with prominent cultural workers, serves as the data of the analysis. It is found that the interrogative utterances are realized as (a) direct (polar, i.e. yes/no, alternative, pronominal and nominative), most often in the interrogative sentence complexes of the interviewer's speech turns, and (b) indirect (imperatives, performatives of requests/suggestions, utterances with interrogative predicates, epistemically modalized and paralinguistic utterances), which most often solely constitute the interviewer's speech turns.

Key words: interview, interrogative utterances, indirect speech act, pragmatics

Marko Janićijević